

2020

**Kadernota Schuldhulpverlening
Het Hogeland**

1-8-2020

Inhoud

1. Inleiding	2
2. Wetgevingstrajecten aanpak schulden en gemeentelijk beleid	3
2.1 Wet vereenvoudiging beslagvrije voet	3
2.2 Wet Stroomlijning keten voor derdenbeslag	3
2.3 Wet Adviesrecht gemeenten bij schuldenbewind	4
2.4 Wijziging Wet gemeentelijke schuldhelpverlening	4
2.5 Wetsvoorstel aanpak meervoudige problematiek sociaal domein	5
2.6 Gemeentelijk beleid Schuldhelpverlening	6
3. Kaders schuldhelpverlening	6
3.1 Preventie en vroegsignalering	6
3.2 Positionering schuldhelpverlening	9
3.3 Samenwerking ketenpartners en schuldeisers	10
3.4 Financieel kader	13
4. Conclusie	14

1. Inleiding

De aanpak van schulden staat in Nederland hoog op de politieke agenda. In een tijd waarin steeds meer mensen zich financieel kwetsbaar voelen neemt het belang van goede schuldhulpverlening steeds verder toe. Op dit moment heeft 1 op de 5 huishoudens risicovolle schulden. Daarnaast krijgen 1,2 miljoen huishoudens met schulden geen professionele schuldhulpverlening. Door de teruglopende economie dreigen meer mensen problematische schulden te gaan krijgen.

Sinds 2012 is de schuldhulpverlening wettelijk verankerd in de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs). Deze wet regelt dat inwoners met problematische schulden bij de gemeente terecht kunnen voor hulp. Voor schuldhulpverlening is veel informatie nodig over de financiële situatie van de persoon met schulden. Een betere toegang tot persoonsgegevens als middel om schuldhulpverlening effectiever te maken en daarmee bij te dragen aan een behoorlijke levensstandaard en gezondheid, staat daarom al langer in de belangstelling. Tegelijkertijd roept deze gegevensuitwisseling vragen op over de bescherming van de privacy. Dit heeft geleid tot de gewijzigde wet gemeentelijke schuldhulpverlening.

De belangrijkste wijziging betreft de invoering van de vroegsignalering voor gemeenten, zonder de privacyregels te schenden. De inzet van de staatssecretaris is om dit budgetneutraal uit te kunnen voeren. Dit houdt in dat gemeenten geen extra middelen krijgen voor het uitvoeren van deze wet voor de uitvoeringskosten. De achterliggende gedachte van het Rijk is dat gemeenten door eerder ondersteuning te bieden, op langere termijn minder zware en dure ondersteuning hoeven inzetten en hierdoor kosten kunnen besparen.

De Raad van State heeft echter aangegeven dat de potentiële toeloop richting schuldhulpverlening substantieel kan zijn en acht het niet waarschijnlijk dat met uitsluitend een meer efficiënte uitwisseling van gegevens, gemeenten de vroegsignalering kunnen uitvoeren. Dit geldt met name voor de periode kort na inwerkingtreding van het wetsvoorstel. Gemeenten moeten dan nog ervaring opbouwen met het op grotere schaal aanbieden van schuldhulpverlening volgens de voorgestelde werkwijze. Het is veel waarschijnlijker dat door vroegsignalering veel meer mensen met schulden in beeld komen en eerder hulp geboden wordt dus ook aan mensen die het anders misschien zelf zouden hebben opgelost. Ook hangen problematische schulden vaak samen met andere problematiek. Vroegsignalering zal dus eerder leiden tot een grotere hulpvraag en dat vraagt om extra middelen. Daarnaast moet nog de benodigde ICT-ondersteuning worden geregeld. Het advies van de Raad van State heeft helaas niet geleid tot extra uitvoeringsbudget.

Naast de wijziging van de Wgs lopen er nog andere wetwijzigingen ter ondersteuning van het voorkomen en het daadwerkelijk oplossen van de schuldenproblematiek. Dit zijn de Wet vereenvoudiging beslagvrije voet (Wvbvv), de Wet Stroomlijning keten voor derdenbeslag ten behoeve van het verbreden van het beslagregister en de wet Adviesrecht gemeenten bij Schuldenbewind. Daarnaast wordt gewerkt aan een wet om de aanpak van meervoudige problematiek binnen het Sociaal Domein beter te organiseren (Wams).

Om de gewijzigde wet gemeentelijke schuldhulpverlening in te voeren dient de raad een beleidsplan vast te stellen. Alvorens hiertoe over te gaan, wil het college bij de raad de kaders ophalen middels deze kadernota Schuldhulpverlening. De volgende onderwerpen komen in deze nota aan bod: preventie en vroegsignalering, de positionering van de schuldhulpverlening en vroegsignalering binnen de gemeentelijke organisatie, de prio-crediteuren en tot slot het financieel kader. De opbrengst van de raadsbehandeling van deze kadernota wordt meegenomen in het beleidsplan schuldhulpverlening voor de jaren 2021-2025. Dit beleidsplan zal in het begin van 2021 aan de raad worden voorgelegd.

2. Wetgevingstrajecten aanpak schulden en gemeentelijk beleid

De aanpak van schulden in Nederland heeft landelijke aandacht. Er zijn een aantal wettelijke trajecten die hierop betrekking hebben. Hieronder worden deze uitgewerkt. In de laatste paragraaf wordt een korte samenvatting gegeven van het huidige gemeentelijk schuldhulpverleningsbeleid.

2.1 Wet vereenvoudiging beslagvrije voet

De beslagvrije voet is het deel van het inkomen of uitkering waarop geen beslag mag worden gelegd door schuldeisers. Hiermee wordt een bestaansminimum gegarandeerd waardoor de schuldenaar in staat is om in zijn levensonderhoud te voorzien. De berekening van de beslagvrije voet gaat in de praktijk niet altijd goed. Met de Wet vereenvoudiging beslagvrije voet (Wvbvv) wordt een eenduidige manier van berekenen van de beslagvrije voet door beslagleggers wettelijk vastgelegd. Dit wordt bereikt door het gebruik van vereenvoudigde en gestandaardiseerde rekenregels. De gegevens die daarvoor nodig zijn, worden niet meer bij de klant uitgevraagd maar geautomatiseerd opgehaald bij het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) en gemeenten. Een groot voordeel is dat de inwoner niet meer belast wordt met het aanleveren van gegevens. De huidige beslagvrije voet wordt vaak te laag vastgesteld omdat inwoners informatie niet, onvolledig of te laat inleveren. De berekening van de beslagvrije voet wordt daarmee eenvoudiger en kan sneller plaatsvinden.

Een tweede voordeel is dat er in de wet een verplichte beslagvolgorde is vastgelegd zodat beslaglegging door verschillende schuldeisers zoveel mogelijk op dezelfde inkomstenbron plaatsvindt. Dit bevordert de onderlinge afstemming tussen de beslagleggers.

De nieuwe wet heeft ook een nieuwe rol geïntroduceerd, genaamd de coördinerend deurwaarder. De coördinerend deurwaarder is de deurwaarder waaraan de derde- beslagene afdrachtplichtig is. Dit is de deurwaarder met het oudste executoriale beslag. De coördinerend deurwaarder is aanspreekpunt voor de schuldenaar over de gehanteerde beslagvrije voet. Deze deurwaarder stelt de beslagvrije voet zo nodig opnieuw vast en informeert latere beslagleggende partijen over de gehanteerde beslagvrije voet. De invoering van deze wet is gepland op 1 januari 2021.

2.2 Wet Stroomlijning keten voor derdenbeslag

Wanneer er meerdere schuldeisers of crediteuren zijn die tegelijkertijd gebruikmaken van hun incassobevoegdheden is de kans groot dat de schuldenaar geconfronteerd wordt met een te laag vastgestelde beslagvrije voet en dus een te laag inkomen om van te leven. Daarnaast worden er door onwetendheid omtrent de beslagpositie van de schuldenaar proces- en executiekosten gemaakt. Dit heeft tot gevolg dat schulden verder toenemen.

De Wet stroomlijning keten voor derdenbeslag ten behoeve van het verbreden van het beslagregister verbetert de gegevensuitwisseling tussen beslagleggende partijen in geval van samenloop van beslagen. Tot op heden hebben alleen de gerechtsdeurwaarders toegang tot het beslagregister en staan daar alleen de gegevens in van door deurwaarders opgelegde beslagen. Door invoering van het verbreed beslagregister kan door een bredere groep betrokken instanties de gegevens worden geraadpleegd. Dit helpt bij het maken van een zorgvuldige afweging van de inzet van incasso's. Beslag wordt alleen gelegd als te voorzien is dat het beslag effect zal hebben. Bij oninbare schulden kunnen onnodige proces- en executiekosten worden voorkomen. Daarnaast kan de inwoner zelf ook zijn eigen dossier inzien. In een breed beslagregister is in de toekomst te zien wie de coördinerend deurwaarder is en wat de hoogte is van de vastgestelde beslagvrije voet.

Wanneer alle beslagleggende partijen zijn aangesloten kan samenloop van meerdere beslagleggingen en verrekeningen met een te laag vastgestelde beslagvrije voet tot gevolg worden voorkomen en kunnen incassohandelingen beter op elkaar worden afgestemd. De inwerkingtreding is voorzien vanaf 2021. Gedacht wordt aan een gefaseerde aansluiting van partijen in de periode tot 2023.

2.3 Wet Adviesrecht gemeenten bij schuldenbewind

Schuldenbewind is een beschermingsmaatregel die de rechtbank op verzoek kan opleggen als iemand te maken heeft met problematische schulden. Het doel is om de financiële situatie van de betrokkene te stabiliseren en te zorgen dat basisvoorzieningen, zoals huur, gas, water, licht en leefgeld worden betaald. De betrokkene zelf, zijn naasten, zorginstelling of de gemeente kunnen bij de rechtbank om schuldenbewind verzoeken.

Het wetsvoorstel wijzigt twee zaken rondom schuldenbewind:

1. Gemeenten krijgen hiervoor in concrete gevallen adviesrecht bij de rechtbank. Daarmee kunnen gemeenten hun regierol op grond van de gemeentelijke schuldhelpverlening beter uitvoeren. Dit kan voor de betrokkene leiden tot een betere afweging tussen schuldenbewind en een andere, lichtere vorm van ondersteuning door de gemeente. Op dit moment zijn gemeenten namelijk vaak niet op de hoogte van verzoeken tot schuldenbewind.
2. Schuldenbewind kan alleen voor bepaalde tijd worden ingesteld. Dat is om te voorkomen dat het bewind onnodig lang duurt.

Gemeenten hebben door deze wet meer invloed op de instroom in de bewindvoering. Wat nog wel ontbreekt is een stimulans voor de bewindvoerder om een contact tot stand te brengen tussen de onderbewindgestelde en de gemeente. Voor een echt goed advies over passende dienstverlening moet namelijk niet alleen gekeken worden naar de financiën maar vooral ook naar de schuldenaar zelf. Gemeenten zouden hier aanvullende afspraken over kunnen maken met de lokale bewindvoerders. Het doel van zowel een schuldenbewind als schuldhelpverlening is immers dat de schuldenaar na verloop van tijd zelf zijn eigen financiën weer kan regelen.

Het wetsvoorstel is op 3 september 2020 aangenomen door de Tweede Kamer en doorgestuurd naar de Eerste Kamer. De mogelijke invoeringsdatum is 1 januari 2021.

2.4 Wijziging Wet gemeentelijke schuldhelpverlening

Op 1 juli 2012 is de Wet gemeentelijke Schuldhelpverlening (Wgs) ingevoerd. Deze wet regelt dat inwoners met problematische schulden bij de gemeente terecht kunnen voor hulp. Hulp wordt geboden in de situatie waarin van een persoon redelijkerwijs is te voorzien dat hij niet langer in staat is om zijn schulden te betalen of waarin hij is opgehouden te betalen. Op grond van de wet zijn de gemeenten verplicht om een beleidsplan op te stellen. In het beleidsplan schuldhelpverlening moet volgens de wet in ieder geval worden opgenomen wat de te bereiken resultaten zijn, hoe de kwaliteit wordt geborgd, het maximaal aantal weken dat de gemeente nastreeft met betrekking tot de wacht- en doorlooptijden en hoe schuldhelpverlening aan gezinnen met inwonende minderjarige kinderen wordt vormgegeven. Het college voert het plan uit en heeft de bevoegdheid beleidsregels vast te stellen.

Op 15 oktober 2019 heeft Staatssecretaris van Ark het wetsvoorstel voor wijziging van de Wet gemeentelijke schuldhelpverlening aangeboden aan de Tweede Kamer. Het voorstel is inmiddels door de Tweede en Eerste Kamer aangenomen en zal op 1 januari 2021 ingevoerd worden.

De Wet gemeentelijke schuldhelpverlening wordt gewijzigd ten behoeve van de uitwisseling van persoonsgegevens. De huidige wet gemeentelijke schuldhelpverlening noemt vroegsignalering niet

expliciet als een taak van de gemeente en gaat ervan uit dat inwoners zelf de informatie aanleveren die nodig is voor het opstarten van het schuldhulpverleningsproces. Daardoor ontstaat er spanning met de algemene verordening gegevensbescherming wanneer schuldhulpverleners zelf gegevens voor de inwoner willen opvragen. De wetswijziging zorgt ervoor dat de gegevensuitwisseling tussen schuldhulpverleners en schuldeisers mogelijk is met als doel vroegsignalering van schulden. Daarnaast creëert de nieuwe wet een grondslag voor de gegevensuitwisseling voor het besluit over de toegang tot de schuldhulpverlening en het opstellen van het plan van aanpak.

De gegevens die uitgewisseld mogen worden met als doel vroegsignalering van schulden, zijn opgenomen in een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB). Hierdoor wordt geautomatiseerde gegevensuitwisseling mogelijk. Het gaat hierbij om betalingsachterstanden op vaste lasten, zoals huur, energie, water en zorgverzekering. Energieleveranciers, drinkwaterleveranciers en zorgverzekeraars zijn crediteuren die op grond van huidige regelgeving verplicht zijn om betalingsachterstanden te melden bij gemeenten. Het besluit bij de aangepaste wet voegt een nieuwe crediteur van vaste lasten toe, namelijk de verhuurder. De maatregel biedt ook voor woningverhuurders de mogelijkheid om in het geval van betalingsachterstanden de contactgegevens van de huurder te verstrekken aan het College van Burgemeester en Wethouders. Na ontvangst van een signaal dient het college verplicht een aanbod tot een eerste gesprek te doen aan de schuldenaar. Na aanvaarding van dit aanbod door de schuldenaar organiseert de gemeente binnen vier weken een gesprek waarin de hulpvraag wordt vastgesteld. Om de wacht- en doorlooptijden voor schuldhulpverlening te versnellen, is opgenomen dat het college na ontvangst van een hulpvraag de bevoegdheid krijgt om gegevens op te vragen die noodzakelijk zijn om de inkomens- en schuldenpositie te bepalen. Hierdoor kan de schuldhulpverlening efficiënter worden uitgevoerd.

De wijziging Wet gemeentelijke schuldhulpverlening vormt de belangrijkste reden voor het opstellen van een nieuw beleidsplan Schuldhulpverlening.

2.5 Wetsvoorstel aanpak meervoudige problematiek sociaal domein

Naast de wetgeving die specifiek binnen het schuldendomein speelt, werkt het Rijk ook aan de Wet aanpak meervoudige problematiek Sociaal Domein (Wams). Dit wetsvoorstel verankert een duidelijke taak voor gemeenten om te komen tot een integrale en gecoördineerde aanpak voor meervoudige problematiek in het Sociaal Domein.

Deze wet heeft als doel dat inwoners die vallen onder de Participatiewet, Wmo, Jeugdwet en Wet gemeentelijke schuldhulpverlening en aanpalende domeinen beter worden geholpen middels 1 gezin, 1 plan, 1 regisseur. Door deze wet is de gemeente in staat om gegevens uit te wisselen tussen deze domeinen om te komen tot een samenhangende uitvoering en voldoet de uitwisseling van gegevens aan de AVG.

De conclusie uit de internetconsultatie is dat het wetsvoorstel kan bijdragen aan betere en meer gecoördineerde hulp voor kwetsbare mensen, doordat het onduidelijkheden wegneemt over het verwerken van noodzakelijke gegevens voor integrale dienstverlening. Wel zijn er nog praktische aandachtspunten en onduidelijkheden. Het wetsvoorstel biedt gemeenten geen vrijbrief geeft om alle gegevens van alle mensen uit alle domeinen met elkaar te verbinden. Het wetsvoorstel richt zich op individuele gevallen waarbij mensen zelf om ondersteuning vragen. Ook ondersteunt het professionals die al betrokken zijn bij een persoon of huishouden en zien dat er meer aan de hand is, of constateren dat gecoördineerde hulp niet van de grond komt. Het uitgangspunt blijft dat gegevensuitwisseling maatwerk is en alleen gebeurt in specifieke situaties. Mensen krijgen de zorg die ze nodig hebben en hun privacy blijft gewaarborgd. De voorziene wetswijziging zal naar verwachting in 2022 van kracht gaan.

2.6 Gemeentelijk beleid Schuldhulpverlening

Het huidige gemeentelijk beleid is vastgelegd in de kadernota schuldhulpverlening BMWWE 2016-2019 vastgesteld. Hierin zijn de volgende kaders vastgelegd:

- de uitgangspunten schuldhulpverlening BMWWE handhaven:
  - bedienen brede doelgroep
  - leveren maatwerk en vraaggerichte dienstverlening
  - integrale aanpak
  - eigen verantwoordelijkheid van de klant
  - preventie en nazorg
- de doelstellingen schuldhulpverlening handhaven:
  - voorkomen van schulden en recidive
  - duurzame resultaten en financiële stabiliteit
  - bevorderen participatie
  - voorkomen van maatschappelijke kosten
- extra aandacht voor specifieke doelgroepen:
  - gezinnen met kinderen
  - statushouders
  - jongeren
  - vrijwilligers

Op grond van deze kadernota zijn twee beleidsplannen opgesteld. Het plan “Schuldhulpverlening Bedum, De Marne, Winsum, 2016-2019” is door deze gemeenten opgesteld in samenwerking met de Gemeentelijke kredietbank in Groningen (GKB) en het “Beleidsplan Integrale Schuldhulpverlening 2016-2019” voor de gemeente Eemsmond is in samenwerking met de Volkskredietbank in Appingedam (VKB) opgesteld.

Tot op heden wordt de professionele schuldhulpverlening uitgevoerd door bovengenoemde kredietbanken. Het college heeft een onderzoek uitgevoerd naar de inzet van deze organisaties in de gemeente Het Hogeland en heeft besloten om de dienstverlening bij beide kredietbanken te blijven afnemen.

De aanpassing van het beleidsplan betreft de preventie en vroegsignalering, de positionering van de schuldhulpverlening binnen de gemeentelijke organisatie, de prio-crediteuren en de financiering van de schuldhulpverlening. Deze kaders worden hieronder nader uitgewerkt.

3. Kaders schuldhulpverlening

3.1 Preventie en vroegsignalering

Financiële problemen staan veelal niet op zichzelf. Bij een problematische schuldsituatie spelen niet alleen financiële problemen een rol maar vaak ook psychosociale problemen. Deze psychosociale problemen kunnen veroorzaakt worden door bijvoorbeeld echtscheiding, ziekte, ontslag, arbeidsongeschiktheid of verslaving. Maar ook de coronacrisis, consumptiegedrag, het ruime aanbod van kredieten en het meedoen met burens en vrienden zijn belangrijke factoren bij het ontstaan van een problematische schuldsituatie. De overheid heeft een belangrijke rol bij het ontstaan van schulden. De overheid is de grootste schuldeiser en niet in alle gevallen wordt goed gekeken naar de individuele problematiek van de burger. Daarbij bestaat het leeuwendeel van de schulden uit boetes en verhogingen. Om schulden structureel te kunnen oplossen vraagt dit vaak om gedragsverandering bij de schuldenaar. Dit kan niet op korte termijn worden opgelost maar vraagt om langdurige inzet van hulpverleners.

Een problematische schuldsituatie beïnvloedt in veel opzichten de kwaliteit van het bestaan en kan leiden tot afnemende gezondheid, werkloosheid, relatieproblemen, ongezond voedingspatroon, slechtere woonomstandigheden, minder ontspanning en vakantie. Bovendien kan een problematische schuldsituatie juist psychosociale problemen veroorzaken. Het belang om schulden te voorkomen is groot. Op welke wijze kan de gemeente bijdragen aan preventie van schulden?

1. Van belang is om dienstverlening aan te bieden bij veranderingen in het leven. Dat kunnen negatieve gebeurtenissen zijn, zoals werkloosheid of scheiding maar ook een positieve gebeurtenis zoals geboorte, bereiken van de leeftijd van 18 jaar of studie van een kind. Het heeft allemaal invloed op de financiën. Als er na een verandering in het leven, financiële problemen ontstaan, is de eerste reactie vaak dat het tijdelijk is. Dat hoeft natuurlijk niet mis te gaan maar soms gaat er te veel tijd overheen en komt later het besef dat de problemen niet meer zomaar weggaan. Dan wordt het punt bereikt dat een inwoner openstaat voor hulp en advies. Als ondersteuning op dat moment achterwege blijft en de betrokkene zelf het probleem niet oplost, volgt de fase van probleem vermijdend gedrag. Waarschuwingen, brieven en aanmaningen worden terzijde geschoven en niet meer geopend. Door tijdig ondersteuning te bieden kan worden voorkomen dat een inwoner beroep moet doen op een zwaardere en (duurdere) vorm van schuldhulpverlening omdat een inwoner eerder in beeld komt. Onderzocht zou kunnen worden of het zinvol is om voorlichting aan te bieden op plekken waar mensen naar verwachting op korte termijn te maken krijgen met een inkomensverandering. Dit zou bij notariskantoren, echtscheidingsbemiddelaars of advocatenkantoren kunnen plaatsvinden waar inwoners naar toe gaan voor een echtscheiding of de afwikkeling van een nalatenschap. Een nadeel van deze interventie is dat het kostenverhogend werkt in een periode waarin gemeenten onvoldoende middelen hebben om de gemeentelijke begroting sluitend te krijgen. Een ander nadeel kan zijn dat mensen hulp krijgen die het zelf heel goed kunnen oplossen. Onderzocht zou kunnen worden of de inzet bij levensveranderingen in andere gemeenten een positief effect heeft gehad en welk budget hiermee is gemoeid. Naar verwachting kan dit voor relatief weinig geld worden gerealiseerd.
2. De preventie afdelingen van de kredietbanken bieden financieel onderwijs aan voor de hoogste groepen van de basisscholen. Enkele scholen maken hiervan gebruik. Dit financieel onderwijs heeft echter geen structureel karakter. Financiële gezondheid begint al bij kinderen op de basisschool. Het NIBUD pleit ervoor om kinderen al op jonge leeftijd zakgeld te geven om hiermee de waarde van het geld te leren kennen. Dit is een verantwoordelijkheid die primair bij de ouders ligt. Indien ouders zelf niet in staat zijn om hun financiën te beheren, zal het ook lastig zijn om hun kinderen financieel op te voeden. Voor deze kinderen is het met name van belang om op school financieel onderwijs aangeboden te krijgen. Dit onderdeel zou structureel kunnen worden opgenomen in het onderwijsaanbod. De gemeente of het onderwijs zou hiervoor een lespakket kunnen samenstellen en aanbieden aan scholen. Leerkrachten kunnen deze lessen vervolgens opnemen binnen de reguliere lessen. De praktijk leert dat scholen hier geen ruimte voor hebben in hun lesprogramma's. Ook de financiering van het financieel onderwijs zal een punt van aandacht zijn. Hierover zouden gemeenten en onderwijs in gesprek moeten gaan. Een andere mogelijkheid is om het huidige aanbod te handhaven. Dit levert op dat voor relatief lage kosten een deel van de kinderen wel wordt bereikt.
3. Vroegsignalering van schulden wordt een wettelijke taak van de gemeenten met ingang van 1 januari 2021. Energieleveranciers, drinkwaterleveranciers, zorgverzekeraars en verhuurders zijn crediteuren die op grond van de wet verplicht zijn om betalingsachterstanden te melden bij gemeenten. Na ontvangst van een signaal dient het college een aanbod aan de schuldenaar te doen voor een eerste gesprek. Dit moet ook al worden gedaan bij één signaal. De wijze waarop de gemeente reageert op signalen dient in het beleidsplan te worden uitgewerkt. Gekozen zou kunnen worden voor een telefonisch aanbod, het sturen van een brief of door bij de mensen thuis aan te bellen. Uit ervaringen die zijn opgedaan binnen pilots vroegsignalering bij gemeenten is

gebleken dat inwoners niet altijd geholpen willen worden op basis van enkelvoudige signalen. De kans dat een inwoner openstaat voor hulpverlening is groter als er meer signalen zijn. Dit zou er voor pleiten om bij signalen eerst telefonisch contact op te nemen en bij meervoudige signalen langs te gaan. In de Memorie van Toelichting bij de gewijzigde wet is opgenomen dat gemeenten de vrijheid houden hoe een hulpaanbod wordt gedaan. Gemeenten houden ook vrijheid om passende hulp te bepalen. Daarbij is van belang om mee te nemen dat uit onderzoek is gebleken dat het eerste gesprek cruciaal is voor het vervolg van de dienstverlening. Een verkeerde aanpak kan juist ook averechts werken waardoor mensen zich niet meer (willen) melden bij schuldhulpverlening.

Daarnaast bestaat de mogelijkheid voor het college om meer of andere signalen voor vroegsignalering aan te wijzen, bijvoorbeeld achterstanden op hypotheek, beslagleggingen of niet-betaalde telefoon- en internetrekeningen. Ook de gemeente is een belangrijke signaalpartner als inner van gemeentelijke belastingen, leges en terugvorderingen van bijstand. Het nadeel is dat met andere signalen veel minder praktijkervaringen is opgedaan. Meer signalen betekent dat meer persoonsgegevens moeten worden verwerkt en meer inzet van schuldhulpverleners en schuldeisers nodig is, terwijl de meerwaarde niet is aangetoond. Daarnaast biedt de wet daar nu geen standaard ruimte voor omdat de privacy hiervoor niet is gewaarborgd. De wetswijziging biedt wel ruimte om in de vorm van experimenten tijdelijk andere signalen toe te staan. Dit moet apart worden aangevraagd bij het Rijk. Ook dit leidt uiteraard tot extra uitvoeringskosten.

Tot slot moeten gemeenten vanaf 1 januari 2021 in een verordening vastleggen binnen welke termijn zij de beschikking voor schuldhulp afgeven. Deze termijn bedraagt maximaal 8 weken, overeenkomstig de Algemene wet bestuursrecht.

Hieronder volgen de kaders in schema:

Kaders	Voordelen	Nadelen	Opties
1. Schuldhulpverlening moet meer worden ingezet bij grote veranderingen in het leven	Voorkomen van zwaardere en duurere vormen van schuldhulpverlening omdat inwoners eerder in beeld komen.	Het is onbekend in hoeverre de interventie een effectief bewezen methode is. Kan betuttelend werken voor inwoners die zichzelf goed redden. Inzet werkt in eerste instantie kostenverhogend voor gemeenten.	Onderzoek zou kunnen worden uitgevoerd naar de effectiviteit van de inzet van schuldhulpverlening bij levensveranderingen bij andere gemeenten.
2. Jongeren moeten vroegtijdig worden geschoold over financiën en budgetbeheer.	Jong geleerd is oud gedaan. Door vroegtijdig te leren om te gaan met schaarste, kan dit in het latere leven tot resultaten leiden.	Onduidelijk is of financieel onderwijs leidt tot het voorkomen van schulden op latere leeftijd. Meer inzet leidt tot hogere kosten.	Lespakketten samenstellen voor het onderwijs en de bekostiging van de pakketten gezamenlijk met het onderwijs realiseren.

		Financiële opvoeding ligt bij de ouders en niet bij de overheid.	Het huidige aanbod handhaven. Kosten zijn relatief laag en een deel van de doelgroep wordt wel bereikt.
3. Vroegsignalering is een wettelijke taak van gemeenten maar beperkt zich tot de signaalpartners: energiemaatschappijen, waterbedrijven, zorgverzekeraars en verhuurders.	<p>Meer inzicht in schuldenproblemen van inwoners.</p> <p>Voorkomen van afsluitingen, uithuiszettingen en bronfheffing CAK.</p> <p>Uitvoeren van de de wettelijke taak levert al voldoende signalen op om de meeste schuldenproblemen in kaart te krijgen.</p>	<p>Brengt uitvoeringskosten met zich mee waarvoor geen dekking is in de begroting.</p> <p>Inwoners zijn niet altijd geholpen op basis van enkelvoudige signalen</p> <p>Bij meerdere signaalpartners (banken, telefoon-en internet-leveranciers) wordt een nog completer beeld verkregen. Dit kan binnen de experimenteer-ruimte op grond van de wet.</p>	<p>Bij alle signalen neemt de gemeenten telefonisch contact op.</p> <p>Pas bij meervoudige signalen (2 of meer) wordt schuldhelpverlening aangeboden. Dit wordt laagdrempelig uitgevoerd.</p> <p>Door gegevens van meerdere signaalpartners te gebruiken, zou nog meer inzicht kunnen worden verkregen in meervoudige schuldenproblematiek.</p>

3.2 Positionering schuldhelpverlening

Door de invoering van vroegsignalering is het tevens van belang om te onderzoeken waar de start van de schuldhelpverlening zou moeten worden gepositioneerd. Problemen als gevolg van schulden worden door diverse organisaties gesignaleerd: de voedselbank, kledingbank, leergeld, Jeugdsportfondsen, maatschappelijk werk, kerken, werkplein en nog vele andere organisaties. Vanuit deze signalen vinden een aantal inwoners uiteindelijk de professionele schuldhelpverlening. Vaak wordt deze hulpverlening pas in een laat stadium aangevraagd.

Omdat gemeenten vanaf 2021 verantwoordelijk worden voor de vroegsignalering van schulden, kan het wenselijk zijn om een geldloket toe te voegen. In de gemeente Het Hogeland komen veel inwoners binnen bij de gemeente bij de Sociale Teams. In deze teams komen de disciplines Jeugd, WMO en Basisondersteuning bij elkaar. Hier zouden ook de disciplines Inkomensondersteuning en Schuldhelpverlening vanuit Participatie aan kunnen worden toegevoegd. Dit levert meer integrale dienstverlening op. Een nadeel van uitbreiding van taken en het laagdrempelige aanbod is dat dit meer klanten gaat opleveren met financiële problemen. Hierdoor zullen de uitvoeringskosten gaan stijgen.

Hieronder volgt het kader in schema:

Kader	Voordelen	Nadelen	Opties
Schuldhelpverlening moet onderdeel gaan uitmaken van de toegang in het Sociaal Domein.	De integrale schuldhelpverlening neemt toe.	Door laagdrempelige dienstverlening kan dit een aanzuigende werking hebben.	Onderzoeken of een herverdeling van taken kan plaatsvinden.

3.3 Samenwerking ketenpartners en schuldeisers

De aanpak van problematische schulden kan door de gemeente niet alleen worden uitgevoerd. Het vraagt om samenwerking met diverse partijen. Er zijn ook al diverse afspraken gemaakt door ketenpartners. Zo gaan vanaf 1 juni 2020 waterleveranciers in principe altijd akkoord met minnelijke voorstellen van schuldhelpverleners die aangesloten zijn bij de NVVK tenzij er wettelijke of andere belemmeringen zijn. Vanaf 1 juli 2020 geldt dit ook voor zes andere uitvoeringsorganisaties, te weten UWV, CJIB, SVB, CAK, DUO en Belastingdienst. In april 2020 is dit vastgelegd in een convenant. Deze afspraak moet leiden tot een versnelde afhandeling van de minnelijke regeling. Het streven is om in een periode van 6 tot 8 maanden het minnelijke traject af te kunnen ronden. In het minnelijk traject wordt geprobeerd om met alle schuldeisers afspraken te maken over het zo snel mogelijk, maximaal 36 maanden, aflossen van de schulden. Hierbij wordt rekening gehouden met het inkomen en de uitgaven.

Daarnaast heeft het CBS onlangs een 'dashboard' gepresenteerd met gegevens over betalingsachterstand bij Belastingdienst, CAK, CJIB, DUO, SVB en UWV met als doel overlappende schuld situaties beter in kaart te brengen. Dit biedt kansen om de dienstverlening aan burgers te verbeteren en de samenwerking tussen overheidsorganisaties te versterken op het voorkomen en oplossen van schulden. In het dashboard wordt gekeken naar wie schulden hebben, bij welke organisaties dit is en naar de overlap in schulden tussen deze organisaties. Daarnaast wordt ook de volgorde bekeken waarin personen schulden krijgen bij uitvoeringsorganisaties. In het dashboard is te zien dat heel wat mensen bij meerdere uitvoeringsorganisaties schulden hebben. In gemeente Het Hogeland is dit vooral in voormalige gemeenten Eemsmond en De Marne het geval. Belangrijk dus dat de Wet stroomlijning keten voor derdenbeslag in werking gaat treden.

In de afgelopen jaren zijn de toelatingen tot de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (Wsnp) enorm teruggelopen. Werden in 2013 nog 12.400 toegelaten tot de Wsnp, in 2017 was dit aantal nog 8.300. De toelatingen lopen nog steeds verder terug. De Nationale Ombudsman heeft hier onlangs onderzoek naar gedaan en heeft geconcludeerd dat steeds meer burgers met hun schulden blijven zitten, geen toekomstperspectief meer hebben en vervolgens financieel en maatschappelijk op een zijspoor belanden. Door de coronacrisis bestaat de verwachting dat veel meer burgers in problematische schulden terecht gaan komen. Hierdoor zal de behoefte aan een goed toegankelijk Wsnp-traject verder toenemen.

Het onderzoek van de ombudsman levert op dat er een aantal problemen zijn aan te wijzen die de toegang tot de Wsnp moeilijk maakt:

1. Burgers worden niet altijd voorgelicht over de mogelijkheden van de Wsnp. Er zijn schuldhelpverleners die de Wsnp ten onrechte als een kansloze optie afschilderen. Ook krijgen burgers niet altijd begeleiding bij het indienen van een Wsnp-verzoek, terwijl deze begeleiding noodzakelijk is als gevolg van de ingewikkelde procedure. Gemeenten behoren in de toeleiding naar, tijdens en na het Wsnp-traject professionele ondersteuning aan te bieden.
2. Mensen met een zogenaamde 'fraudeschuld' bij UWV, SVB of gemeenten worden voor tien jaar uitgesloten van het minnelijk traject. Hierdoor worden niet alleen echte fraudeurs bestraft maar ook burgers die te goeder trouw zijn en een vergissing maken. Volgens de ombudsman zou deze onredelijk lange tienjaarstermijn verkort en gelijkgesteld moeten worden aan de termijn van de goede trouw binnen de Wsnp-regeling (nu vijf jaar). Ook mag een burger

verwachten dat deze termijn (en het verbod om mee te werken aan het minnelijk traject) alleen geldt voor terugvorderingen die zijn ontstaan door opzet of grove schuld (met een boete van 75% of hoger). Voor terugvorderingen met een boete van 50% of minder (bij geen opzet/grove schuld of bij verminderde verwijtbaarheid) zouden deze instanties de mogelijkheid moeten krijgen om mee te werken aan het minnelijk traject.

3. Veel schuldenaren kunnen niet voldoen aan de toelatingseisen van de Wsnp. De regeling heeft een strenge en beladen reputatie. Daarom schrikken veel burgers terug en dienen geen verzoek in. Als een schuldenaar het traject tussentijdse beëindigt, moet hij tien jaar wachten om opnieuw een verzoek in te kunnen indienen. De rechter kan hier niet van afwijken. Hierdoor zitten burgers een onmenselijk lange tijd in de 'wachtkamer' van de Wsnp. De ombudsman vindt dat deze tienjaarstermijn moet worden verkort. Daarnaast moet de Wsnp-rechter altijd de ruimte krijgen om maatwerk te leveren en rekening te houden met de omstandigheden en de belangen van de verzoeker. Ook is het wenselijk dat burgers onder voorwaarden toegang kunnen krijgen tot de Wsnp als de gemeente er niet in slaagt om binnen een redelijke termijn (van bijvoorbeeld zes maanden) een minnelijke schuldregeling tot stand te brengen.
4. Sinds de invoering in 2014 van schuldenbewind hebben veel burgers met problematische schulden bescherming gezocht bij een bewindvoerder. Burgers hebben theoretisch gezien op die manier meer kans om toegelaten te worden tot het minnelijk of wettelijk traject. Zij hebben tenslotte hulp van een bewindvoerder die hun financiële situatie stabiliseert, de administratie op orde brengt en houdt en een aanvraag voor een schuldregeling kan indienen en begeleiden. Toch staan sommige burgers al jaren onder bewind en doet de bewindvoerder niets aan hun schulden. De ombudsman vindt het wenselijk dat bewindvoerders hun cliënten actiever gaan doorgeleiden naar het minnelijk traject zodra dat kan én hiervoor een streefnorm (van bijvoorbeeld twaalf maanden) gaan hanteren. Nauwere samenwerkingsafspraken met de gemeentelijke schuldhulpverlening zijn hiervoor nodig. En ten slotte: ook de kantonrechter aan wie de bewindvoerder periodiek verantwoording moet afleggen zou er ook actief op moeten toezien dat de bewindvoerder voldoende inspanning levert om zijn cliënten een schuldenvrije toekomst te bezorgen. Deze rechterlijke controle vindt nu eens per 5 jaar plaats, terwijl Wsnp bewindvoerders elk half jaar financieel verslag aan de rechtbank moeten uitbrengen.

Gemeenten kunnen, na inwerkingtreding van de nieuwe wet, rechters adviseren over de vraag of iemand met problematische schulden hulp moet krijgen van een bewindvoerder. In de huidige praktijk zijn gemeenten vaak niet op de hoogte wanneer de rechter wordt verzocht om schuldenbewind in te stellen, terwijl ze wel verantwoordelijk zijn voor de juiste ondersteuning van mensen die schulden hebben. Om dit op te lossen, krijgen gemeenten een adviesrecht als er schuldenbewind wordt aangevraagd. Het doel is om mensen met schulden beter te helpen en het aantal mensen met problematische schulden terug te dringen. Nadeel van het wetsvoorstel is dat het alleen gaat om de doelgroep die onder schuldenbewind staat. Als de inwoner als gevolg van lichamelijke of geestelijke toestand duurzaam niet in staat is zijn belangen waar te nemen waardoor hij onder beschermingsbewind staat en daarnaast zijn er problematische schulden, dan hoeft de rechter de beschermingsbewindvoerder niet te verplichten een plan van aanpak te sturen. De gemeente heeft dan ook geen adviesrecht.

Een tweede nadeel is dat de gemeente pas advies kan geven na drie maanden op het plan van aanpak dat de bewindvoerder heeft opgesteld. De klant zit dan dus al 3 maanden onder begeleiding bij de bewindvoerder.

Gemeenten hebben de afgelopen jaren hun uitgaven aan bijzondere bijstand enorm zien stijgen omdat de rechter bepaalt en de gemeente betaalt. Inmiddels experimenteren gemeenten elders in het land door volledig aan de voorkant te zitten. Inwoners die schuldenbewindvoering willen aanvragen worden eerst getoetst door schuldhulpverleners om te beoordelen of er lichtere vormen van schuldhulpverlening mogelijk zijn of dat de schuld wellicht direct op te lossen is. Een andere mogelijkheid is om alle mensen die al langer dan 3 jaar onder bewind staan en hiervoor bijzondere bijstand ontvangen, uit te nodigen voor een gesprek, samen met de bewindvoerder. Mogelijk zijn

lichtere vormen van schuldhulpverlening in te zetten. Daarnaast hebben gemeenten de bewindvoering ingericht als een algemene voorziening. Bekend is dat de gemeente Groningen hiervoor heeft gekozen. Dit heeft overigens wel geleid tot onenigheid met de bestaande bewindvoerders omdat zij werkgelegenheid zagen verdwijnen. In Groningen krijgen aanvragers van bijzondere bijstand voor de kosten van een bewindvoerder geen geld toegekend. Zij krijgen een bewindvoerder aangewezen van de gemeente Groningen als een voorziening in natura. Hiermee wordt de keuzevrijheid voor inwoners beperkt. Onderzoek zou moeten uitwijzen of dit een mogelijk in te richten voorziening in onze gemeente is.

Tot slot zou onderzocht kunnen worden of grote schuldeisers kunnen meebetalen aan schuldhulpverlening. Door meer in te zetten op vroegsignalering van schulden door gemeenten zullen waterbedrijven, energiemaatschappijen en zorgverzekeraars eerder betalingsachterstanden ingelost zien worden. Deze inzet van gemeenten brengt kosten met zich mee die drukken op de gemeentelijke begroting terwijl het rendement bij deze zogenaamde prio-crediteuren wordt ingeboekt. Hierover zouden afspraken kunnen worden gemaakt met deze organisaties om de kosten te delen. Onderzoek heeft in het verleden echter uitgewezen dat prio-crediteuren niet heel enthousiast zijn over het meebetalen aan de schuldhulpverlening. Ondanks dat is het, in tijden waarin schulden gaan toenemen, de moeite waard om dit gesprek opnieuw te gaan voeren.

Hieronder volgen de kaders in schema:

Kader	Voordelen	Nadelen	Opties
Er moeten meer doorgeleidingen naar de Wsnp plaatsvinden.	Meer inwoners met een schuldenvrije toekomst	Vraagt meer tijd en uitvoeringskosten	Hiervoor moet de gemeente samenwerkingsafspraken maken met bewindvoerders.
Gemeente werkt samen met rechtbanken om onnodig instroom in schuldenbewind te voorkomen.	De kosten bijzondere bijstand voor bewindvoering (schuldenbewind) kunnen worden beheerst.	Brengt uitvoeringskosten met zich mee.	Door aan de voorkant van het proces te onderzoeken of lichtere vormen van schuldhulpverlening mogelijk zijn, kan worden bespaard op de kosten van schuldenbewind.
Gebruik maken van interne bewindvoerders en onderzoeken de mogelijkheid van het creëren van een algemene voorziening	Er kan beter worden gestuurd op de juiste vorm van schuldhulpverlening en er kan worden bespaard op de kosten bijzondere bijstand	Het inrichten van een algemene voorziening is een ingewikkelde en tijdrovende procedure. Commerciële bewindvoerders zien klanten verdwijnen	Uitzoeken of bewindvoering in de vorm van een voorziening in natura kan worden aangeboden
Prio crediteuren laten meebetalen aan de schuldhulpverlening	De gemeentelijke kosten van schuldhulpverlening kunnen verminderen	De gesprekken liepen in het verleden moeizaam en hebben niets opgeleverd. Dit risico bestaat nog steeds.	Minder inzetten op vroegsignalering waardoor kosten bij prio-crediteuren blijven bestaan. In gesprekken de nadruk leggen op het gezamenlijk oplossen van schuldenproblematiek.

3.4 Financieel kader

Binnen de gemeentelijke begroting zijn de kosten van alle schuldhulpverlening in diverse posten ondergebracht. Van de inzet van het maatschappelijk werk, budgetmaatjes, thuisadministratie van Humanitas tot aan de professionele schuldhulpverlening bij de kredietbanken, veel uitgaven op grond van de gemeentelijke begroting dragen bij aan de schuldhulpverlening.

Als we enkel kijken naar de uitgaven van de professionele schuldhulpverlening binnen Het Hogeland dan hebben we te maken met de kosten voor de VKB en de GKB. Dit betreft gezamenlijk een bedrag van € 460.000 per jaar.

Tot op heden wordt de invoering van de wettelijk verplichte vroegsignalering door het Rijk zonder uitvoeringskosten aan de gemeenten opgelegd. De staatssecretaris is van mening dat op langere termijn kosten worden bespaard omdat gemeenten eerder ondersteuning kunnen bieden en dus minder zware en dure ondersteuning in kunnen zetten. De Raad van State heeft echter al aangegeven dat de potentiële toeloop richting schuldhulpverlening substantieel kan zijn en acht het niet waarschijnlijk dat met uitsluitend een meer efficiënte uitwisseling van gegevens, gemeenten de vroegsignalering onverkort en op korte termijn kunnen uitvoeren. Dit geldt met name voor de periode kort na inwerkingtreding van het wetsvoorstel. Gemeenten moeten dan nog ervaring opbouwen met het op grotere schaal aanbieden van schuldhulpverlening volgens de voorgestelde werkwijze. Ook moet nog de benodigde ICT-ondersteuning worden geregeld. Verder is het niet uitgesloten dat er een groot aantal reeds bestaande betalingsachterstanden wordt gesignaleerd. De budgetneutraliteit van het Rijk brengt met zich mee dat de kosten van de invoering van de vroegsignalering binnen de huidige gemeentelijke begroting zal moeten plaatsvinden.

Uit de Memorie van Toelichting bij de gewijzigde wet blijkt dat het ministerie van SZW uitgaat van een landelijke stijging van het aantal aanvragen schuldhulpverlening van 145.500 huishoudens per jaar. Dit houdt in dat uitgegaan kan worden van 85 extra aanvragen per 10.000 inwoners. Voor de gemeente Het Hogeland houdt dit in dat bij 48.000 inwoners uitgegaan kan worden van een stijging van ruim 400 huishoudens met problematische schulden per jaar extra.

Naast het ophalen van meer schuldproblemen door de invoering van de vroegsignalering verwacht de NVVK een stijging van het aantal aanvragen schuldhulpverlening ten opzichte van 2019 door de Coronamaatregelen. In de gemeente Het Hogeland is tot op heden geen sprake van een toename van het aantal aanvragen om schuldhulpverlening.

Uit de kamerbrief van 28 augustus 2020 inzake het steun en herstelpakket is gebleken dat het kabinet heeft voorgesteld om zich in te zetten om armoede en problematische schulden tegen te gaan. Het kabinet vindt vroegtijdige hulp en ondersteuning van belang, anders dreigt een stapeling van kwetsbaarheden. Om mensen met problematische schulden te ondersteunen gaat het kabinet een Waarborgfonds in het leven roepen om problematische schulden sneller af te kunnen wikkelen. Voor dit pakket stelt het kabinet in totaal ongeveer € 30 miljoen beschikbaar. Het fonds wordt door het Rijk verder uitgewerkt.

Daarnaast stelt het Rijk landelijk een bedrag van €150 miljoen extra beschikbaar voor de bestrijding van armoede en schulden. En deel hiervan is bestemd is voor het gemeentelijk schuldenbeleid en de bijzondere bijstand. Inmiddels is een nadere uitwerking van deze bedragen gedaan in de kamerbrief van 23 september 2020 "Uitwerking aanvullend sociaal pakket". Over de jaren 2020 tot en met 2022 vertrekt het Rijk jaarlijks extra middelen aan gemeenten voor gemeentelijke schuldenbeleid, versnelling schuldenaanpak en het instellen van een waarborgfonds voor schulden. Het is nog niet bekend hoeveel geld de gemeente Het Hogeland zal ontvangen. Naar verwachting zal dit bij de decembercirculaire duidelijk worden. De bedragen kunnen dan worden meegenomen bij de voorjaarsnota 2021. Op basis van de landelijke bedragen verwachten we in 2020 een bedrag van € 56.000 te ontvangen, in 2021 € 136.000 en in 2022 € 60.000.

Kader	Voordelen	Nadelen	Opties
Voor de invoering van vroegsignalering wordt geen extra budget beschikbaar gesteld vanuit de algemene middelen voor de uitvoering.	Geen extra taken voor gemeente.	<p>De vroegsignalering kan niet of zeer beperkt worden ingevoerd.</p> <p>Kan leiden tot overschrijding van de huidige budgetten Schuldhelpverlening</p> <p>Met beperkte middelen is het maatschappelijk rendement zeer beperk.</p>	<p>Wachttijsten instellen voor de professionele schuldhelpverlening,</p> <p>Zorgen voor extra middelen van het Rijk en/of prio crediteuren.</p>

4. Conclusie

Samengevat kunnen de kaders voor de Schuldhelpverlening in Het Hogeland als volgt worden benoemd op grond waarvan het beleidsplan zal worden opgesteld:

1. Preventie en vroegsignalering
  - Schuldhelpverlening moet meer worden ingezet bij grote veranderingen in het leven.
  - Jongeren moeten vroegtijdig worden geschoold over financiën en budgetbeheer.
  - Vroegsignalering is een wettelijke taak van gemeenten maar beperkt zich tot de signaalpartners: energiemaatschappijen, waterbedrijven, zorgverzekeraars en verhuurders.
2. Positionering schuldhelpverlening
  - Schuldhelpverlening moet onderdeel gaan uitmaken van de toegang in het Sociaal Domein.
3. Samenwerking ketenpartners en schuldeisers
  - Er moeten meer doorgeleidingen naar de WSNP plaatsvinden.
  - Gemeente werkt meer samen met rechtbanken om onnodig instroom in schuldenbewind te voorkomen.
  - Onderzoek doen naar het gebruik van interne bewindvoerders en de mogelijkheid van het creëren van een voorziening in natura.
  - Prio crediteuren laten meebetalen aan de schuldhelpverlening.
4. Financieel kader
  - Voor de invoering van vroegsignalering wordt geen extra budget beschikbaar gesteld vanuit de algemene middelen.